

”Filosofi isolla F:llä, vaikka asuukin Suomessa”

Johan Strang & Thomas Wallgren (toim.) Georg Henrik von Wright, modernin ajan ajattelija. Suom. Timo Soukola. Gaudeamus 2020. 349 sivua.

KOKOELMAN TOIMITTAJAT Johan Strang ja Thomas Wallgren toteavat intellektuellien yhteiskunnallisen merkityksen muuttuneen. Keskustelu politiikan ja tieteen leikkauspinnoilla rajoittuu heidän mukaansa yhä enemmän ekonomistien, konsulttien, lobbaajien ja tilaustukijoiden selvityksiin, mutta yhä vähemmän riittää aikaa ja kärsivällisyyttä kriittisen ja riippumattoman tarkastelun tuomille laajoille ja yllättäville näkemyksille.

Georg Henrik von Wright (1916–2003) oli kantaa ottava intellektuelli *par excellence*. Alun perin ruotsiksi ilmestynyt kokoelma sisältää 13 kirjoitusta akateemikosta sekä hänen oman kirjoituksensa tieteenfilosofiasta. Hän oli 1900-luvun yhden tärkeimmän filosofin Ludwig Wittgensteinin ystävä ja hänen postuumien teostensa toimittaja, joka kutsuttiin 31-vuotiaana Wittgensteinin seuraajaksi Cambridgen professuuriin. Ensimmäisenä pohjoismaisena filosofina von Wright sai oman niteensä arvostettuun *The Library of Living Philosophers* -julkaisusarjaan.

Ruotsissakin von Wrightin olemassaolo havaittiin. Lundin yliopiston emeritusprofessori Svante Nordin kertoo artikkelissaan, että arvovaltaisen Ruotsin aatehistoriateoksen mukaan von Wright

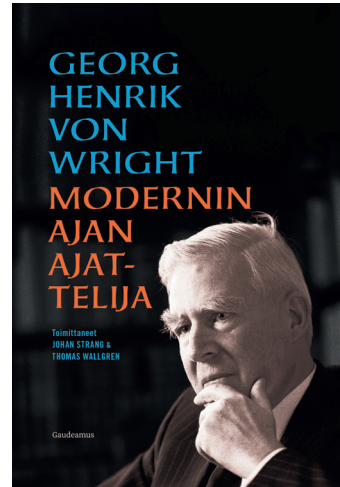
”on sodanjälkeisen kauden filosofi isolla F:llä, vaikka asuukin Suomessa”.

HISTORIALLINEN VAI OBJEKTIIVINEN FILOSOFIA?

Akateemikko von Wrightin edustamaa analyttistä filosofiaa luonnehtii pyrkimys loogiseen selkeyteen, tieteellisyteen ja käsitteiden yksiselitteisyyteen – saksalaisfilosofi Wolfram Eilenbergerin sanoin tylsyyteen asti. von Wrightin oppi-isää ja hänen ”taiteilijaksi filosofien joukossa” luonnehtimaansa Wittgensteinia ei yleensä kuvata tylsäksi, saati selkeäksi. Eilenbergerin mukaan yksi harvoista filosofeista, joka edes yritti ymmärtää varhaista Wittgensteinia, oli hänen vastaväittäjänsä Bertrand Russell (ks. ”Taikavuorella”, *Aikuiskasvatus* 4/2019).

Analyttinen filosofia niin sanotun mannermaisen filosofian vastakohtana on sodan jälkeen ollut valtavirta englanninkielisissä maissa. Pohjoismaissakin suuntaus onnistui valtaamaan professuurit, ei vähiten von Wrightin taustatyön ansiosta, mitä kokoelmassa kuvataan karun asiallisesti.

Georg Henrik von Wrightin vahvuus oli kuitenkin se, ettei hän monien kollegoidensa tavoin kuulunut suuntauksen dogmaa-

tikkoihin, vaan häntä on kutsuttu analyttiseksi hermeneutikoksi. Hän piti filosofiaa historiallisesti määräytyvänä toimintana, kun objektiivisina itseään pitävillä analyttisillä filosofeilla tällainen ajatus puuttuu.

KAHTIA JAKAUTUNUT FILOSOFI

Vaikka von Wright tunnettiin rationalistina ja loogikkona, hänet tunnettiin samalla julkisena intellektuellina eli keskustelijana, tieteen kriitikkona ja maapallon rajallisuudesta muistuttajana. Hänen tuotantonsa jakautuu vastaavasti englanniksi kirjoitettuun akateemiseen filosofiaan ja ruotsinkieliseen aikalaiskriittikkiin.

Pohjoismaissa von Wrightin vastaanotto oli ristiriitainen. Vastakkaiset ryhmät eli kansallismieliset konservatiivit ja toisaalta radikaali ympäristöliike, joita yhdisti huoli asioiden nykytilasta, tervehtivät hänen pessimismiaan. Mukavuudenhaluinen ja edistysuskoinen valtavirta piti

1980–90-luvuilla von Wrightiä ikävänä tuomiopäivän profeettana.

Vanhoilla päivillään von Wright arveli, etteivät tieteen ulkopuoliset yritykset ymmärtää omaa aikaa ole sittenkään filosofisesti tyystin arvottomia. Nykyisin monet filosofit pitävät akateemisen tutkijan ja julkisen keskustelijan roolien yhdistämistä itsestään selvänä.

Kokoelman joidenkin kirjoittajien mielestä von Wright pystyi yhdistämään kaksi rooliaan, toisten mielestä ei. Roolikysymystä toistellaan ja päivitellään kokoelman eri artikkeleissa väsymiseen asti. Askelta pidemmälle pääsee tanskalaisfilosofi Anne-Marie Søndergaard Christensen.

Georg Henrik von Wright luonnehti itseään provokatiiviseksi pessimistiksi tai kyyniseksi realistiksi aktivismin lähtökohtana. Søndergaard Christensenin mukaan hänen olisi kannattanut suunnata kyyninen realisminsa myös omiin filosofisiin lähtökohhtiinsa, alistaa oma tieteenalansa samaan kriittiseen ja terävään analyysiin kuin aikalaiskritiikkiin. Jos von Wright olisi harrastanut Wittgensteinin tavoin filosofian kroonista epäilyä, hän olisi ehkä onnistunut kuroma umpeen koko tuotantoaan jakavan kuilun.

Thomas Wallgren tosin kertoo artikkelissaan, miten von Wright näki vaivaa eritellessään kriittisesti anglosaksisen 1900-luvun analyttisen filosofian eri suuntauksia: mihin von Wright itse asiassa samastui samastuessaan analyttisen filosofian koulukuntaan?

TIETEISUSKO TAIKAUSKONA

Kun von Wright vuonna 1996 promovoitiin Leipzigin yliopiston kunniatohtoriksi, juhlaesitelmän pitänyt Jürgen Habermas painotti hänen kaksijakoisuuttaan hieman eri tavoin kuin pohjoismaiset kollegat. von Wrightin omaperäisyys perustui Habermasin mukaan siihen, että hän oli huolella perehtynyt kahteen suuntaukseen sitoutumatta kumpaankaan: tulevaisuussuuntautuneeseen loogiseen empirismiin ja saksalaiseen konservatiiviseen sivistysperinteeseen. Toisin kuin monet aikalaisfilosofit, von Wright uskoi ongelmien olevan ratkaistavissa valistuksen ja humanismin kehyksessä.

Georg Henrik von Wright sai vaikutteita myös Frankfurtin kriittiseltä koulukunnalta ja mainitsi ajatuksensa kulkevan samaan suuntaan kuin Karl Marxilla. Hän asettui näkyvästi Vietnamin sodan kriitikoksi, samoin hän arvosteli Nobelin taloustieteen palkinnon antamista Chilen sotilasjuntan neuvonantajalle Milton Friedmalle vuonna 1976. von Wrightiä on kuitenkin hankala sijoittaa oikeisto–vasemmisto-akselille.

Lars Hertzberg selostaa artikkelissaan von Wrightin tieteenuskon kritiikkiä. Tieteen ajattelumallit eivät sovi esikuvaksi filosofialle, koska pyrkimys yleistykseen estää havaitsemasta yksittäistapauksia, joiden huomaaminen on edellytys filosofian tavoittelemalle selkeydelle. von Wright rinnastaa tieteenuskon taikauskoon: ”Taikauskon määrä maailmassa lienee vakio, mutta taikauskon luonteenomaiset

piirteet vaihtelevat ajan myötä. Nykyaika on tieteellinen aikakausi, joten on luonnollista, että vallitsevat taikauskon muodot ovat tieteellisiä” (*Att förstå sin samtid*).

KESTÄÄKÖ INARINJÄRVEN JÄÄ?

Georg Henrik von Wrightin kaksijakoisuuden toistelun sijaan teokseen olisi kaivannut enemmän näkökulmia siihen, mitä uutta hänen ajattelunsa toi filosofiaan. Enemmän olisi voinut olla myös kirjoittajien henkilökohtaisia kokemuksia filosofista, niinpä lisään tähän oman muistikuvani.

1990-luvulla Helsingin yliopiston Porthanian iso sali oli pakkautunut täyteen, kun keskusteltiin maapallon luonnonvaroista ja elämäntapojemme kestävydestä. Eräs keskustelija uskoi teknisen edistyksen ratkaisevan pulmat. Väestönkasvun ongelmaakin oli liioiteltu, koska koko maapallon väestö mahtuisi Inarinjärven jäälle. von Wrightin silmät tuikkivat kulmakarvojen takaa ja hän tokaisi välittömästi, hieman ruotsinvoittoisesti: ”Mutta mitä ne siellä teke?”

Pohjoismaiden johtava filosofi toi esiin käytännöllisemmän näkökulman kuin hänen teknisesti suuntautunut kanssakeskustelijansa. Inarinjärven jäällä seisova maapallon väestö – kuvitelkaa, millainen näky se olisi – tuskin tulisi kauaa toimeen, vaikka joka talvi oheneva jää kestäisikin heidän painonsa.

JUSSI ONNISMAA

FT, dosentti, työnhajaajakouluttaja, tietokirjailija